

लुम्बिनी प्रदेश सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय, अर्घाखाँची

सामुदायिक वन समूहको लेखा तथा आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली जाँचबुझ प्रतिवेदन

१. परिचयात्मक विवरण

- समूहको नाम: गैडे सामुदायिक वन
- ठेगाना (जिल्ला/पालिका/वडा): शितगंगा ११
- जाँचबुझ गरिएको आर्थिक वर्ष/अवधि: ०८२।०८३
- प्रतिवेदन तयार मिति: २०८३।०४।१९
- जाँचबुझ टोलीको विवरण:

१. केशर खड्का वन अधिकृत, योजना शाखा, संयोजक

२. अरुण कुमार आचार्य अधिकृत, प्रशासन शाखा, सदस्य

३. टुक प्रसाद पाण्डे अध्यक्ष, नेपाल अडिटर एसोसियसन लुम्बिनी, सदस्य

लुम्बिनी प्रदेश सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय, अर्घाखाँची

२. जाँचबुझको उद्देश्य

- समूहको आम्दानी र खर्चको यथार्थ अवस्था पहिचान गर्नु।
- खातापाता, बिल भर्पाई र भौचरहरू नियमसङ्गत भए/नभएको यकिन गर्नु।
- आन्तरिक नियन्त्रण (Internal Control) को अवस्था मूल्याङ्कन गरी सुधारका लागि सुझाव दिनु।

३. जाँचबुझका मुख्य क्षेत्रहरू

क) आर्थिक तथा लेखा व्यवस्थापन अवस्था:

- नगद तथा बैंक मौज्दात: बैंकको स्टेटमेन्ट र समूहको क्यास बुक (Cash Book) बीचको रकम भिडान (Reconciliation) मिल्छ वा मिल्दैन ?
- भौचर र बिल भर्पाई: खर्चका सबै भौचरहरूमा रितपूर्वक सदर भएको र आधिकारिक बिल संलग्न छ वा छैन ?
- अडिट रिपोर्ट: विगतका वर्षहरूको बाह्य लेखापरीक्षण (Audit) समयमै भएको छ वा छैन ?
- भूक्तानी बाँकि: समूहमा काम भइरहेका तथा भूक्तानी नभएका कार्यक्रमहरूको विवरण र समिति निर्णयहरू छ कि छैन ?

ख) आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली:

- निर्णय प्रक्रिया: खर्च गर्नुपूर्व कार्यसमितिको बैठकबाट विधिवत निर्णय भएको छ/छैन ?
- वन पैदावारको लगत: काठ, दाउरा, जडिबुटी आदि सङ्कलन र बिक्रीको स्पष्ट रेकर्ड (Stock Book) अद्यावधिक छ/छैन ?

ग) संस्थागत सुशासन र कार्ययोजना कार्यान्वयन:

- वन ऐन तथा स्विकृत कार्ययोजनाले तोकेबमोजिम (जस्तै वन विकासमा, स्थानिय विकास, गरिबि निवारण आदिमा) बजेट विनियोजन र खर्च भएको छ/छैन ?
- उपभोक्ता समितिको बैठक र साधारण सभा एवं अडिट समयमा भएको छ/छैन ?

लुम्बिनी प्रदेश सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय, अर्घाखाँची

४. जाँचबुझमा देखिएका सवल पक्ष तथा मुख्य समस्या र कमजोरीहरू

आव २०८२।०८३ मा समूहको जम्मा आय ब्ययको बिबरण

जम्मा आय	१४१६५३०६
जम्मा खर्च	१११४९४५९
बचत	३०१५८४७

• वन बिकास कार्यक्रम तर्फ

समूहको बार्षिक कार्यक्रममा स्विकृत कृयाकलाप १८ वटा रहेको देखिन्छ। समूहले स्विकृत गरेको उक्त १८ वटा कृयाकालपहरू मध्ये समूहले १२ वटा कृयाकलाप कार्यान्वयन गरेको छ। यसमा समूहले ४१.३२% खर्च गरेको छ। समूहका यस शिर्षक अन्तर्गतका कृयाकलापहरू सबै कार्यान्वयन गर्न समूहले नसकेको तथा स्विकृत रकम भन्दा बढी र अन्य शिर्षक समेत खर्च भएको दिएको छ।

• गरिबी निवारण कार्यक्रम तर्फ

समूहको बार्षिक कार्यक्रममा स्विकृत कृयाकलाप १४ वटा रहेको देखिन्छ। समूहले स्विकृत गरेको उक्त १४ वटा कृयाकालपहरू मध्ये समूहले ८ वटा कृयाकलाप कार्यान्वयन गरेको छ। यसमा समूहले रु १४.६७ % खर्च गरेको छ। समूहका यस शिर्षक अन्तर्गतका कृयाकलापहरू सबै कार्यान्वयन गर्न समूहले नसकेको देखिन्छ।

समुदायिक बिकास कार्यक्रम तर्फ

समूहको बार्षिक कार्यक्रममा स्विकृत कृयाकलाप ५ वटा रहेको देखिन्छ। समूहले स्विकृत गरेको उक्त ५ वटा कृयाकालपहरू मध्ये समूहले ३ वटा कृयाकलाप कार्यान्वयन गरेको छ। यसमा समूहले २५.३२% खर्च गरेको छ। समूहका यस शिर्षक अन्तर्गतका कृयाकलापहरू सबै कार्यान्वयन गर्न समूहले नसकेको देखिन्छ। यस तर्फ समूहले स्टेज निर्माण, वडा कार्यालय भवन निर्माण सहयोग लगायतका सामुदायिक हितका कार्यहरू भएका छन्।

• प्रशासनिक कार्यक्रम तर्फ

समूहको बार्षिक कार्यक्रममा स्विकृत कृयाकलाप ९ वटा रहेको देखिन्छ। समूहले स्विकृत गरेको उक्त ९ वटा कृयाकालपहरू मध्ये समूहले ८ वटा कृयाकलाप कार्यान्वयन गरेको छ। यसमा समूहले विनियोजित बजेटको ८.८२% खर्च गरेको छ।

लुम्बिनी प्रदेश सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय, अर्घाखाँची

सबल पक्ष

- समूहले विभिन्न विषयमा यथेष्ट बैठक सम्पन्न गरेको छ । आव २०८२।०८३ मा २२ वटा बैठक समूहमा भएका छन् ।
- सबै भूक्तानीहरूको समूहबाट निर्णय पछि मात्र भूक्तानी भएको छ ।
- समूहको दर्ता र चलानी रजिष्टर रहेको छ ।
- समूहले पान नं लिएको छ ।
- समूहको आफ्नै कार्यालय रहेको छ साथै समूहले बार्षिक कार्यक्रम स्विकृत अडिट र साधारण सभा सम्पन्न गरेको छ ।
- वन पैदावारको लगत व्यवस्थित रहेको ।
- समूहले अन्य पालिकाका लागि विभिन्न शिर्षक बाँदर हेरालू लगायतका नबिनतम कामहरूमा लगानी साझेदारी गरेको छ ।
- समूहले विभिन्न स्रोतहरू समेत जुटाइ विभिन्न नबिनत कार्यहरू जस्तै पोखरी निर्माण लगायतका कामहरू सम्पादन गरेको छ ।
- समूहले कार्यालय सचिव तथा वन हेरालू ३ जनालाई १२ महिना रोजगार प्रदान गरेको छ ।
- जिन्स खाता रहेको छ ।

मुख्य समस्या र कमजोरीहरू

- समूहले सबै बिल भरपाइ अध्यक्षबाट प्रमाणित गराएको छैन ।
- कर हरेक भूक्तानीमा कट्टा गरिएको देखिएन ।
- समूहमा प्राप्त हुने पत्रहरूको तोकआदेश हुने र दर्ता गरेर मात्र फाइलिङ गर्ने गरेको देखिएन ।
- समूहले दर्ता छाप तयार पारेको देखिएन ।
- बार्षिक स्विकृत कार्यक्रम र बजेट भन्दा फरक कार्यक्रम समेत सम्पन्न भएको देखिएको ।
- खर्चहरूको डोरहजिरी फरम्याटको पूर्ण विवरण नभरि र अध्यक्षबाट स्विकृत नगरि भूक्तानी गरेको देखिएको ।
- लगभग सबै रकम नगद भूक्तानी हुने गरेको ।
- भूक्तानी बाँकि कार्यक्रमहरूको व्यवस्थित लगत तयार नपारेको ।

लुम्बिनी प्रदेश सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय, अर्घाखाँची

- अडिड कार्य मिति २०८२।०८।११ भएको र साधारण सभा मिति २०८२।०९।१८ गते सम्पन्न भइ समय भन्दा ढिला भएको देखिएको ।
- बिल मात्र राखी खर्च भूक्तानि दिएको। कुन प्रयोजन कहा कस्ले खर्च गरेको हो भन्ने नखुलेको ।
- समूहको वार्षिक प्रगति पुस्तिका नरहेको ।
- कतिपय भूक्तानी प्राविधिकको स्टेटमेन्ट र कार्यसम्पन्न बिना भएको देखिएको ।
- खर्च भएपछी मात्र भूक्तानी गर्नुपर्नेमा कुनै रकम काम भइरहेको भनि खर्च कायम गरेको देखिएको ।

५. सुधारका लागि सुझाव तथा सिफारिसहरु

- समूहका सबै बिल, भरपाई तथा भूक्तानी सम्बन्धी कागजात अध्यक्ष वा अधिकारप्राप्त पदाधिकारीबाट अनिवार्य रूपमा प्रमाणित गर्ने व्यवस्था मिलाउनुपर्छ ।
- प्रचलित कर ऐन तथा नियमावलीअनुसार प्रत्येक करयोग्य भूक्तानीमा आवश्यक कर कट्टी गरी समयमै सम्बन्धित निकायमा दाखिला गर्नुपर्छ ।
- समूहमा प्राप्त हुने सबै पत्रहरू दर्ता गरी तोकआदेश पश्चात् मात्र सम्बन्धित फाइलमा व्यवस्थित रूपमा राख्ने व्यवस्था गर्नुपर्छ ।
- समूहको आधिकारिक दर्ता छाप तयार गरी सबै आधिकारिक पत्राचार तथा अभिलेखमा प्रयोग गर्नुपर्छ ।
- वार्षिक स्वीकृत कार्यक्रम तथा बजेटभित्र रही कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्छ । अपरिहार्य अवस्थामा कार्यक्रम वा बजेट संशोधन गरी मात्र कार्यान्वयन गर्नुपर्छ ।
- खर्च सम्बन्धी डोरहाजिरी फाराम तथा अन्य कागजात पूर्ण रूपमा भरी अध्यक्ष वा अधिकारप्राप्त पदाधिकारीबाट स्वीकृत गराई मात्र भूक्तानी गर्नुपर्छ ।
- सम्भव भएसम्म सबै भूक्तानी बैकिङ प्रणालीमार्फत गर्नुपर्ने र नगद भूक्तानीलाई न्यूनतममा सीमित गर्नुपर्छ ।
- भूक्तानी बाँकी रहेका कार्यक्रम तथा दायित्वहरूको छुट्टै अद्यावधिक लगत तयार गरी नियमित रूपमा अभिलेख राख्नुपर्छ ।
- लेखापरीक्षण, वार्षिक साधारण सभा तथा अन्य वैधानिक कार्यहरू कानूनले तोकेको समयसीमामाभित्र सम्पन्न गर्नुपर्छ ।

लुम्बिनी प्रदेश सरकार
वन तथा वातावरण मन्त्रालय
वन निर्देशनालय

डिभिजन वन कार्यालय, अर्घाखाँची

- प्रत्येक खर्चको उद्देश्य, खर्च गर्ने व्यक्ति, स्थान, मिति तथा सम्बन्धित प्रमाण कागजात स्पष्ट खुल्ने गरी अभिलेख राखी मात्र भुक्तानी गर्नुपर्छ।
- समूहको वार्षिक प्रगति पुस्तिका नियमित रूपमा तयार गरी अद्यावधिक राख्नुपर्छ।
- प्राविधिक प्रकृतिका कार्यहरूको भुक्तानी प्राविधिकको लागत अनुमान (Estimate), कार्यसम्पन्न प्रतिवेदन तथा आवश्यक प्रमाणीकरणका आधारमा मात्र गर्नुपर्छ।
- कार्य सम्पन्न भएपछि मात्र वास्तविक खर्चका आधारमा भुक्तानी गर्ने व्यवस्था अवलम्बन गर्नुपर्छ। कार्य सम्पन्न नभई अग्रिम रूपमा खर्च कायम गर्ने वा भुक्तानी गर्ने कार्यलाई निरुत्साहित गर्नुपर्छ।
- समूहको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीलाई सुदृढ बनाउन नियमित अनुगमन, अभिलेख परीक्षण तथा पदाधिकारी र कर्मचारीहरूको क्षमता विकाससम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्छ।

६. निष्कर्ष

आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको परीक्षणबाट समूहमा वित्तीय अनुशासन, अभिलेख व्यवस्थापन तथा कानुनी प्रक्रियाको पालनमा सुधार गर्नुपर्ने अवस्था देखिएको छ। विशेषगरी कर कट्टी, खर्च प्रमाणिकरण, नगद भुक्तानी, अभिलेख दर्ता तथा फाइलिङ, बजेट कार्यान्वयन, प्राविधिक प्रमाणीकरण र लेखा सम्बन्धी कागजात व्यवस्थापनमा आवश्यक मापदण्ड पूर्ण रूपमा पालना भएको पाइएन। साथै, वार्षिक कार्यक्रम तथा बजेटभन्दा बाहिरका कार्यक्रम सञ्चालन, अपूर्ण कागजातका आधारमा भुक्तानी, समयमै लेखापरीक्षण तथा साधारण सभा सम्पन्न नगर्नु जस्ता विषयले समूहको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीलाई कमजोर बनाएको देखिन्छ।

तसर्थ, प्रचलित कानून, स्वीकृत कार्यविधि तथा सुशासनका सिद्धान्तअनुसार लेखा, वित्तीय व्यवस्थापन र अभिलेख प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्दै उल्लेखित कमजोरीहरू यथाशीघ्र सुधार गर्न आवश्यक देखिन्छ। यसबाट समूहको पारदर्शिता, जवाफदेहिता र संस्थागत सुशासन थप सुदृढ हुने अपेक्षा गरिन्छ।

बोधार्थ/जानकारी:

- श्री सब-डिभिजन वन कार्यालय शितगंगा
- श्री गैडे महिला सामुदायिक वन उपभोक्ता शितगंगा ११